

.....Ο A.Negri για τη σημασία του M.Foucault στην «Αυτοκρατορία»... *

Στα πλαίσια της αντίληψης του **Foucault**, υποστηρίζει ο A.Negri, «ο μαρξισμός έχει κατεδαφισθεί ολοκληρωτικά, είτε από την οπτική γωνία της ανάλυσης των σχέσεων εξουσίας, είτε από την οπτική γωνία της ιστορικής τελεολογίας, με την άρνηση του ιστορικισμού ή ενός ορισμένου θετικισμού». Αλλά την ίδια στιγμή, ο μαρξισμός επινοείται εκ νέου και αναπλάθεται από τη σκοπιά των κινημάτων και των αγώνων, δηλαδή των υποκειμένων αυτών των κινημάτων και αυτών των αγώνων. Διότι η γνώση είναι ένα και το αυτό με την παραγωγή της υποκειμενικότητας. [...]

Ο καπιταλισμός απαιτεί την πλήρη πολιορκία της ζωής προκειμένου να συγκροτηθεί μια εργασιακή δύναμη και να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις αποδοτικότητας της παραγωγής. «*Η εξουσία γίνεται βιο-εξουσία*». Με βάση τον ορισμό του περάσματος από το 'καθεστώς πειθαρχίας' στο 'καθεστώς ελέγχου', «*μπορούμε ήδη να συμπεράνουμε ότι το μεταμοντέρνο δεν εκφράζει μια υποχώρηση του κράτους από την κυριαρχία που ασκεί στην κοινωνική εργασία αλλά μια βελτίωση του ελέγχου που ασκεί επί της ζωής*». Στην πραγματικότητα λοιπόν, «ο **Foucault** αναπτύσσει αυτή τη διαίσθηση παντού, ως εάν το πέρασμα στη μετα-βιομηχανική εποχή να αποτελεί κεντρικό στοιχείο της σκέψης του μολονότι δεν μιλά ποτέ ευθέως γι' αυτό». Έχουμε να κάνουμε επομένως με το **πέρασμα από το νεωτερικό πολιτικό στο μετανεωτερικό βιο-πολιτικό στοιχείο**.

Για όσους από εμάς χρησιμοποιούμε λοιπόν τον **Foucault** δεν υπάρχει τίποτα να διορθώσουμε στις θεωρητικοποιήσεις του: «*αρκεί να επεκτείνουμε τις διαισθήσεις του σε σχέση με την παραγωγή της υποκειμενικότητας και τις συνεπαγωγές της*».

Οι αγώνες για το σωφρονιστικό σύστημα τους οποίους στήριξαν οι **Foucault**, Deleuze και Guattari συγκροτούν συνολικά παρατηρεί ο Negri μια νέα σχέση ανάμεσα στη γνώση και την εξουσία: αυτή αφορά «το σύνολο των καταστάσεων όπου μπορούν να αναπτυχθούν, [...] **χώροι ελευθερίας, μικρές στρατηγικές συστροφής της εξουσίας εκ των έσω, και όπου μπορεί να προωθηθεί η επανάκτηση της ατομικής και της συλλογικής ταυτότητας, η επινόηση νέων κοινοτικών μορφών ζωής και αγώνα, κοντολογίς, ό,τι ακριβώς ονομάζουμε απ' την πλευρά μας ανατροπή**».² Ο **Foucault** όρισε εκ νέου σε σχέση με τον κλασικό μαρξισμό, τον χώρο των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων και την μορφή των επαναστατικών υποκειμένων: **η επανάσταση δεν είναι μόνο προοπτική απελευθέρωσης, είναι μια πρακτική ελευθερίας, είναι «παραγωγή του εαυτού μαζί με άλλους μέσα σε αγώνες, είναι καινοτομία, επινόηση γλωσσών και δικτύων, είναι παραγωγή και ανάκτηση της αξίας της ζωντανής εργασίας. Είναι παγίδευση του καπιταλισμού εκ των έσω**».³ [...]

Κανείς ισχυρίζεται ο Negri δεν έχει απομακρυνθεί περισσότερο από τον **Foucault** μακριά από τον κυριαρχισμό ακόμα και γιακωβίνικου τύπου, από την λαϊκότητα ακόμη και εξισωτικού χαρακτήρα, από την παραδοσιακή αντίληψη της οικογένειας, της πατριωτικής δημογραφίας κλπ.: Αλλά τότε «*η μεθοδολογία του Foucault δεν ανάγεται σε μια σχετικιστική ή σκεπτικιστική θέση, και συνεπώς σε μια αποδυναμωμένη εκδοχή της ιδεαλιστικής θεώρησης της ιστορίας; Όχι, για μια ακόμη φορά όχι. Η σκέψη του Foucault μας προτρέπει να θεμελιώσουμε τη δυνατότητα μιας ανατροπής ([...] ο Foucault μιλούσε για "αντίσταση") που θα μας βοηθήσει να απαλλαγούμε ολοκληρωτικά από τη νεωτερική παράδοση του έθνους-κράτους και του σοσιαλισμού*». Αυτή η συλλογιστική λοιπόν δεν μπορεί να θεωρηθεί σχετικιστική ή σκεπτικιστική επειδή βασίζεται πρωτίστως στην «*εξύμνηση του Aufklärung, της επανεπινόησης του ανθρώπου και της δημοκρατικής του δύναμης, τη στιγμή που όλες οι αυταπάτες της προόδου και της κοινής ανασυγκρότησης έχουν προδοθεί από την ολοκληρωτική διαλεκτική του νεωτερικού*».

Ο **εθνικοσοσιαλισμός είναι «αμιγές προϊόν του νεωτερικού**». Ο *Aufklärung* όπως μας θυμίζει ο **Foucault** «δεν είναι η ουτοπική εξύμνηση των φώτων του ορθού λόγου. Τουναντίον, είναι η απ-ουτοπία, η καθημερινή πάλη που στρέφεται γύρω από το συμβάν, η συγκρότηση της πολιτικής με βάση την **προβληματοποίηση του "εδώ και τώρα"**, με βάση τις θεματικές της χειραφέτησης και τις ελευθερίες».

Ο **Foucault** σύμφωνα με τον Negri έχει πέσει σε πολλές περιπτώσεις θύμα του τρόπου ανάγνωσης που του επεφύλασσαν πολλοί στη Γαλλία: «*παρουσίασαν τη μεθοδολογική ρήξη με τον υλισμό και τον κολεκτιβισμό ως*

¹ Πολύ σημαντικές είναι οι παρατηρήσεις του **Foucault** σχετικά με την **διευρυνόμενη "ιατρικοποίηση" στην κοινωνία μας**. «*Δεν υπάρχει πλέον εξωτερικό ως προς την ιατρική πεδίο*» είχε επισημάνει. Με δεδομένο πως οι "νόρμες" λειτουργούν κυρίως με βάση κριτήρια βιολογικά, η κοινωνική μας ζωή δομείται τελικά με άξονα τη διάκριση "φυσιολογικού" (normal) και "παθολογικού". Η ιατρική εξουσία εμφανίζεται έτσι παντού και έχει μετατραπεί σε μια «*γενική κοινωνική λειτουργία*» (**Foucault, Dits et Ecrits II**, Gallimard Paris 2001).

² Toni Negri: "Ο **Foucault** μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος", Περιοδικό *Ουτοπία*: τεύχος 72 (11-12/ 2006).

³ Για τον **Foucault** τα σημεία αντίστασης είναι μεταβλητά, μεταβατικά, εισάγουν δε μέσα στην κοινωνία σχέσεις οι οποίες και αυτές με τη σειρά τους μετατοπίζονται. Ο Deleuze έδωσε μεγάλη σημασία στην έννοια της «περιπλάνησης» την οποία τη συναντάμε και στον Nietzsche: αυτή την γεμάτη ένταση θέληση για περιπλάνηση, είναι που ο Deleuze ονόμασε «**νομαδισμό**». Η «νομαδική διανομή» είναι αυτή η οποία μπορεί να μας απαλλάξει από τον καθορισμό των θέσεων, την κατάταξη των πραγμάτων, την κατανομή των ιδιοτήτων, την εγκαθίδρυση ιεραρχίας, βάσεις μιας Αρχής (G. Deleuze: *Différence et répétition*, Paris: P.U.F., 1968). Ο **Foucault** χρησιμοποιεί τον όρο «διασπορά» για να περιγράψει αυτή τη μη ρυθμισμένη βάσει κεντρικής αρχής παρουσία και δράση των αντιστάσεων. (M. **Foucault**: *Η Δίψα της Γνώσης*, σελ.120). Στον Nietzsche η θέληση για δύναμη ταυτίζεται με τις δυνάμεις «καθυπόταξης» αλλά και με τις «αντιστάσεις»: η γνώση μπορεί να λειτουργεί άλλοτε για την ενίσχυση της εξουσίας, άλλοτε πάλι για την αποδυνάμωσή της ' τα σημεία αντίστασης μπορούν να αποτελούν «στήριγμα» ή «λαβή» για την εξουσία αλλά μπορούν επίσης να λάβουν τον ρόλο του «αντίπαλου» (**Foucault**). Με αυτή την έννοια, εάν το υποκείμενο-σημείο αντίστασης υπερβεί την «καθυπόταξη» του (Nietzsche) τότε δύναται με τη σειρά του να καθυποτάσσει τα σημεία (τα οποία το καθυπέτασαν), για τους δικούς του σκοπούς (Δ. Ν. Λαμπρέλλη: *Το υποκείμενο της δύναμης. Καλλικλής, Nietzsche, Negri*, εκδ. Καρδαμίτσα 2003, σελ. 87-97).

προσχώρηση σε έναν νεοφιλελεύθερο ατομικισμό. Ο **Foucault** ήταν πολύτιμος όταν αποδομούσε τις κατηγορίες του διαλεκτικού υλισμού. Αλλά αναδομούσε επίσης τις κατηγορίες του ιστορικού υλισμού και αυτό δεν ήταν αποδεκτό».

Οι ίδιοι οι πολιτικοί θεσμοί και οι μορφές εξουσίας του κεφαλαίου μετασχηματίζονται από τους αγώνες των εργαζομένων. Μετά την εξέγερση του 1968 και με τους αντι-αποικιοκρατικούς αγώνες το κεφάλαιο έχει περιέλθει σε μια θέση όπου δεν μπορεί πλέον να ελέγχει και να συγκρατεί τις ροές της εργασιακής δύναμης στα σύνορα του έθνους-κράτους ‘ η νέα παγκόσμια τάξη απαιτεί μια νέα τάξη στον κόσμο της εργασίας. Αυτό με το οποίο είμαστε αντιμέτωποι είναι η αυτοματοποίηση της βιομηχανίας και πληροφορικοποίηση της κοινωνίας: διανοητική, άυλη εργασία, χωρική κινητικότητα, χρονική ευλυγισία. «*Η κοινωνία στο σύνολό της και η ζωή των ανθρώπων προσλαμβάνουν μια νέα σημασία για την εξουσία*» ‘ πρόκειται για την «*πραγματική υπαγωγή της κοινωνίας στο κεφάλαιο*» την οποία είχε προβλέψει ο **Marx**. Ο **Foucault**, αναγνώρισε αυτό το ιστορικό πέρασμα, δεδομένου ότι περιέγραψε τη γενεαλογία της πολιορκίας της ζωής, ατομικής και κοινωνικής, από την εξουσία. «*Αλλά η υπαγωγή της κοινωνίας στο κεφάλαιο (το ίδιο όπως και η εμφάνιση των βιοεξουσιών) είναι πολύ περισσότερο εύθραυστη απ’ όσο νομίζουμε – και κυρίως από όσο νομίζει το ίδιο το κεφάλαιο, ή απ’ όσο αναγνωρίζει ο αντικειμενισμός των μαρξιστών επιγόνων (όπως για παράδειγμα η Σχολή της Φρανκφούρτης)*». Η γενική υπαγωγή στο κεφάλαιο γενικεύει τις αντιφάσεις της εκμετάλλευσης – το ίδιο η επέκταση των βιοεξουσιών δημιουργεί τους όρους για μια βιοπολιτική απάντηση από την πλευρά της κοινωνίας με την έννοια της δύναμης της ζωής. «*Ανοίγει, υποστηρίζει ο Negri, ο δρόμος για την ανταρσία και την εξάπλωση της ελευθερίας, για την παραγωγή υποκειμενικότητας και για την επινόηση νέων μορφών αγώνα. Όταν το κεφάλαιο πολιορκεί ολόκληρη τη ζωή, η ζωή αποκαλύπτεται ως αντίσταση*».⁴

Οι αναλύσεις λοιπόν του **Foucault** για τη μεταστροφή των βιοεξουσιών σε βιοπολιτική επηρέασαν την εργασία των Hardt και Negri για την Αυτοκρατορία: «*σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο οι νέες μορφές της εργασίας και των αγώνων, που παρήχθησαν από τον μετασχηματισμό της υλικής εργασίας σε άυλη, αποκαλύπτονται ως διαδικασίες που παράγουν υποκειμενικότητα*». Η παραγωγή υποκειμενικότητας για τους Hardt και Negri «*εντάσσεται σε μια βιοπολιτική μεταμόρφωση που εισάγει στον κομμουνισμό*». Η νέα αυτοκρατορικές συνθήκες μέσα στις οποίες κατασκευάζουμε τον εαυτό μας, θέτουν ως κέντρο βάρους του βιοπολιτικού περιβάλλοντος ό,τι θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «κοινό»: αυτό που κατασκευάζουμε όλοι μαζί για να διασφαλιστεί η δυνατότητα ο άνθρωπος να παράγει και να αναπαράγεται. Τα περιεχόμενα των ενικοτήτων μας δεν εξαλείφονται στα πλαίσια του «κοινού»: λαμβάνει χώρα μια «συναρμογή» (Deleuze) όπου κάθε δύναμη πολλαπλασιάζεται από τη δύναμη των άλλων. [...]

Στην Αυτοκρατορία ο «*νέος αγωνιστής κομμουνιστής*» δεν έρχεται ως δάνειο από τα παλιά: είναι ο νέος τύπος πολιτικής υποκειμενικότητας που παράγεται «*με βάση την (οντολογική και υποκειμενική) παραγωγή των αγώνων για την απελευθέρωση της εργασίας και για μια πιο δίκαιη κοινωνία*». Η σημασία του **Foucault** είναι εξαιρετική λέει ο Negri: η γενεαλογία ως κριτική οντολογία του εαυτού μας καθίσταται πολιτική⁵ [...]

Ο **Foucault** με τις αναλύσεις του μας βοηθά να διαγνώσουμε το ιστορικό πέρασμα από την πειθαρχική στην κοινωνία του ελέγχου. Στην **πειθαρχική κοινωνία** ένα διάχυτο δίκτυο “dispositifs” (μηχανισμών) παράγει και ρυθμίζει ήθη, έθη και παραγωγικές πρακτικές. Η διασφάλιση της υπακοής στην εξουσία επιτυγχάνεται κυρίως μέσω πειθαρχικών θεσμών όπως οι φυλακές, τα άσυλα, τα νοσοκομεία, τα εργοστάσια, οι θεσμοί εκπαίδευσης κλπ. οι οποίοι δομούν τον κοινωνικό χώρο και προωθούν έναν τρόπο σκέψης ο οποίος συνάδει προς την λογική της πειθαρχίας. Αντιθέτως, στην **κοινωνία του ελέγχου** (η οποία «*ανοίγεται προς το μετανεωτερικό*») οι μηχανισμοί οικοδόμησης του κοινωνικού προστάγματος γίνονται περισσότερο «δημοκρατικοί», ολοένα και «*πιο εμμενείς στο κοινωνικό πεδίο*», καθώς κατανέμονται στο νου και το σώμα όλων των πολιτών. Ως αποτέλεσμα αυτού οι συμπεριφορές κοινωνικής ένταξης και αποκλεισμού όλο και περισσότερο εσωτερικεύονται από τα ίδια τα υποκείμενα. Η εξουσία πλέον, υποστηρίζει ο Negri, ασκείται μέσω μηχανισμών οι οποίοι «*οργανώνουν με άμεσο τρόπο τους νόες*» (σε επικοινωνιακά συστήματα, πληροφορικά δίκτυα κλπ.) και τα σώματα (συστήματα κρατικής πρόνοιας, επιτηρούμενες δραστηριότητες κλπ.) «*κωτώντας σε μια κατάσταση αυτόβουλης αλλοτρίωσης από την αίσθηση της ζωής και την επιθυμία για δημιουργικότητα*». Επομένως η κοινωνία του ελέγχου χαρακτηρίζεται από μια επίταση και γενίκευση των σωφρονιστικών μηχανισμών της πειθαρχικότητας, ο έλεγχος ωστόσο εκτείνεται πολύ πέραν των δομημένων θεσμικών εστιών και μέσα από ευέλικτα δίκτυα.

Δεύτερον, ο **Foucault** λει ο Negri μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τη βιοπολιτική φύση του νέου εξουσιαστικού παραδείγματος: η **βιοεξουσία «ρυθμίζει τον κοινωνικό βίο εκ των έσω, παρακολουθώντας τον, ερμηνεύοντάς τον, απορροφώντας τον και αναδιαρθρώνοντάς τον»**. Η εξουσία μπορεί να διοικήσει αποτελεσματικά ολόκληρο τον πληθυσμό «*μόνον όταν καθίσταται μια αναπόσπαστη, ζωτική λειτουργία την οποία κάθε άτομο ενστερνίζεται και επανενεργοποιεί εκουσίως*». Όπως ακριβώς το έθετε ο **Foucault**, αντικείμενο της εξουσίας γίνεται πλέον η ζωή. Άμεσο ζητούμενο της βιοεξουσίας δηλαδή είναι η διεύθυνση, η παραγωγή και αναπαραγωγή της ίδιας της ζωής.

(* αναδημοσίευση από: Η πολιτική του M.Foucault, <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/21785>)

ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

⁴ Έχει επισημανθεί πως η έννοια της «βιοπολιτικής» στον Negri διευρύνεται τόσο ώστε μας απομακρύνει από την αρχική σημασία που είχε στον **Foucault**: λέει ο Negri «*κάθε τι που είναι πολιτικό είναι βιο-πολιτικό*» (Toni Negri: Βιοπολιτική και Αντι-εξουσία, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα 2001). Με μια έννοια “**η ζωή**” **αντιτίθεται στην βιοεξουσία**. Αυτό μας οδηγεί σε ένα είδος «**πολιτικού βιταλισμού**».

⁵ M. Hardt – A. Negri: Αυτοκρατορία, εκδ. Scripta 2002. Βλπ. επίσης: Πλήθος. Πόλεμος και δημοκρατία στην εποχή της Αυτοκρατορίας. Ακόμη: Το Πλήθος και η Μητρόπολη, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα 2003.